

جایگاه زن در اسلام

به نگاه رهبر معظم انقلاب، شهید مطهری و آیت الله جوادی آملی به مبحث زنان و حقوق آنان

[شهروند] نگاه استعماری غرب در سال‌های اخیر بر موضوعات مختلفی متمرکز بوده اما یکی از مهم‌ترین این موضوعات مسأله زنان است. غربی‌ها به‌ویژه با تقویت بازوهای رسانه‌ای خود و شبکه‌های فارسی‌زبان مزدورشان تلاش کرده‌اند نوعی سبک زندگی را ترویج کنند که در آن جایگاه زنان خارج از آموزه‌های اسلامی روایت شود. مسأله حجاب نیز دقیقاً مرتبط با همین موضوع مورد سوءاستفاده رسانه‌ای بنگاه‌های خبرپرکنی غربی و ایادی آن‌ها قرار گرفت. در واقع رویکرد غرب چنانچه رهبر معظم انقلاب، اواخر آذرماه (۱۴۰۳/۹/۲۷) در دیدار با اقاشار مختلف بانوان، مطرح کردند، بحثی انسانی نیست بلکه آن‌ها

با نگاهی سیاسی، صرفاً مطامع و اهداف استعماری خود را دنبال می‌کنند. به همین دلیل نیز به دنبال آن هستند تا با تبلیغات مختلف، روی تغییر سبک زندگی زنان و باورهای آن‌ها کار کنند. امروز به مناسبت روز مادر و روز زن تلاش کرده‌ایم، با تأکید بر فرمایش‌های ایشان، متفکران و اندیشمندان اسلامی و آیات عظام دیگر، نگاهی کنیم به جایگاه زن در اسلام. این گزارش مستند است به بیانات رهبر انقلاب، کتاب «نظام حقوق زن در اسلام» اثر آیت الله شهید مرتضی مطهری، مقاله «حل‌شبهات و روایات معارض درباره زن» و کتاب «زن در آیین جمال و جلال»، نوشته آیت الله جوادی آملی.

منشوری از دیدگاه اسلام درباره زن

بخشی از بیانات مقام معظم رهبری

زن و مرد، مکمل یکدیگرند

اگر ما بخواهیم یک منشوری از دیدگاه اسلام درباره زن تنظیم بکنیم که موادی داشته باشد این منشور، به گمان من، اولین موضوعی که در این منشور باید بیاید مسئله «زوجیت» است. یعنی چه؟ یعنی زن و مرد زوجند، مکمل یکدیگرند، زن و مرد برای هم خلق شده‌اند. این در قرآن به صراحت بیان شده: «وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُم مِّنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا» (سوره نحل، بخشی از آیه ۷۲: «و خدا برای شما از خودتان همسرانی قرار داد...») این خطاب «جَعَلَ لَكُم» - برای شما قرار داد - خطاب به مردها نیست، خطاب به بشر است؛ زن و مرد. «وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُم مِّنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا» ای افراد بشر! خدا از جنس خود شما برای شما زوج قرار داده است. حالا «زوج» فقط به مرد گفته نمی‌شود؛ در قرآن، کلمه «زوج»، هم برای مرد به کار رفته، هم برای زن. من آیه‌اش را هم یادداشت کرده‌ام؛ [آیه‌ای] که «زوج» درباره «زن» به کار رفته: یا آدم اسکن آنث و زوجک الجنّة؛ (سوره بقره، بخشی از آیه ۳۵: «ای آدم! خود و همسرت در این باغ سکونت گیر [ید]...») زوج، اینجا درباره همسر زن هست؛ فرد زن. در یک جای دیگری [می‌فرماید]: «قَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّتِي تُجَادِلُكَ فِي زَوْجِهَا»؛ (سوره نحل، بخشی از آیه ۷۲: «و خدا برای شما از خودتان همسرانی قرار داد...»). اینجا «زوج» درباره «مرده» به کار رفته. بنابراین، از جنس شما، زوج برای شما آفریدیم.

تشکیل خانواده

خب پس در مورد انسان خدای متعال زن و مرد را زوج آفریده؛ یعنی مکمل یکدیگر. معنای زوجیت، لازمه زوجیت این است که یک واحد تشکیل بشود، و آلا زوجی نیست. دو واحد اگر چنانچه در کنار هم قرار گرفتند، با هم متحد و مؤتلف شدند، یک واحد سوّم به وجود می‌آید که آن عبارت است از خانواده؛ یعنی مسئله خانواده این جور مبنای فکری اسلامی دارد. خانواده یک سنت الهی است، یک سنت آفرینش است. اینکه مرد و زنی با هم سلام‌علیک کنند یا پیش از سلام‌علیک، از کنار هم عبور کنند، این زوجیت نیست. زوجیت یعنی تشکیل یک واحد سوّم؛ تشکیل خانواده؛ این معنای زوجیت است. البته روی خانواده، هم در اسلام تکیه شده، خوشبختانه در ایران هم خانواده سنتی ایرانی یکی از نشانه‌های مهمّ قوّت و عمق فرهنگی ملت ایران است. خب پس بنابراین اولین ماده منشور اسلامی عبارت است از مسئله تشکیل خانواده، مسئله زوجیت، مسئله مکمل هم بودن زن و مرد که مکمل هم هستند.

زن و مرد، هیچ‌کدام برتر از دیگری نیست

این زوج... هیچ‌کدام از دیگری برتر نیست. البته انسان‌ها یک‌جور نیستند؛ در بین زن‌ها، در بین مردها بعضی توانایی‌های بیشتری دارند، بعضی [از نظر توانایی] کمترند، اما بین زن و مرد، به عنوان زن و به عنوان مرد، هیچ تفاوتی در رسیدن به حیات طیبه وجود ندارد؛ این هم در قرآن هست؛ من

عَمَلٌ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَىٰ وَ هُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيَاةً طَيِّبَةً؛ (سوره نحل، بخشی از آیه ۹۷) زن و مرد اگر عمل صالح کنند، ایمان داشته باشند، یکسانند؛ این در سوره نحل است...

حقوق یکسان زن و مرد

موضوع بعدی این است که زن و مرد در محیط خانواده، نقش‌های متفاوتی دارند؛ این دلیل برتری نیست. مثلاً هزینه خانواده، به عهده مرد است؛ [این] دلیل برتری نمی‌شود. فرزندآوری، به عهده زن است؛ این دلیل برتری نمی‌شود. اینها هر کدام یک امتیاز است؛ یک امتیازی است که [زن و مرد] دارند. حقوق زن و مرد بر این پایه‌ها محاسبه نمی‌شود؛ حقوق یکسانی دارند. این هم در قرآن هست؛ «وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ» (سوره بقره، بخشی از آیه ۲۲۸) حقوق زن و مرد در خانواده یکسان است؛ یعنی اگر از لحاظ حقوقی به خانواده نگاه کنیم، دو فردی که از لحاظ حقوقی یکسان هستند دارند با هم زندگی می‌کنند، یکدیگر را تکمیل می‌کنند. البته زن از لحاظ عاطفی، یک خصوصیتی دارد؛ پیغمبر در مورد زنان فرمود: الْمَرْأَةُ رِجَالَةٌ وَ لَيْسَتْ بِقَهْرْمَانَةٍ؛ در داخل خانه، به زن مثل گل باید نگاه کرد. از گل باید مراقبت کرد، از طراوت او، از بوی خوش او فضا را باید معطر کرد و استفاده کرد؛ این از لحاظ عاطفی است [اما] از لحاظ حقوق یکسانند. این هم یک نقطه در این منشور.

ملاحظات اسلام

یک نقطه دیگر در این منشور این است که زن و مرد از لحاظ ارتباطات معاشرتی، محدودیت‌هایی دارند؛ این جزو خصوصیتی است که اسلام روی آن تکیه دارد. البته این بی‌بندوباری‌هایی هم که امروز در غرب وجود دارد، همیشه نبوده؛ اینها مال [عصر] جدید است؛ شاید دو قرن پیش، سه قرن پیش، انسان وقتی می‌خواند بعضی از کتاب‌ها را، بعضی از زمان‌های مربوط به قرن ۱۸ را، قرن ۱۹ را و توصیف زن اروپایی را انسان آنجا مشاهده می‌کنند، می‌بینند ملاحظات زیادی وجود داشته که امروز آن ملاحظات در بین غربی‌ها نیست. اسلام روی این ملاحظات تکیه دارد؛ اسلام روی مسئله حجاب، مسئله عفاف، مسئله نگاه تکیه دارد. این هم یکی از خصوصیتی است که در این منشور باید بیاید.

ارزش مادری

یک مسئله بسیار مهم، ارزش معنوی «مادری» است. مادری افتخار است. امروز من می‌بینم بعضی‌ها به تبع همان سیاست‌هایی که اشاره کردم - [یعنی] سیاست‌های سرمایه‌داران و استعمارگران و بدخواهان جوامع مستقل، به‌خصوص جامعه ما - «مادری» را بد تصویر می‌کنند؛ اگر کسی بگوید فرزندآوری برای خانواده‌ها لازم است، طعنه می‌زنند، مسخره می‌کنند که «شما زن را برای بچه می‌خواهید، برای فرزندآوری می‌خواهید». مادری یک افتخار است؛ اینکه شما یک موجود انسانی را با رحمت زیاد، چه در درون خودتان، چه در بیرون، در اوایل زندگی‌اش پرورش بدهید، زحمت‌اش را تحمّل کنید، او را به عنوان یک انسان پرورش بدهید، افتخار کوچکی است؛ این خیلی بااهتیت است، خیلی باارزش است. برای همین هوچه هست که در اسلام، روی «مادر» تکیه شده.

مادر موسی، خواهر موسی، مریم، حضرت زهرا (س) زنان قدیسه قرآن‌اند. خدیجه (س) خود قدیسه تاریخ اسلام است. قرآن از مؤمنین و مؤمنات، مهاجرین و مهاجرات، قانتین و قانتات، صادقین و صادقات، صالحین و صالحات و... یاد کرده است. در بعضی آئین‌ها، زن فقط عنصر فریب و گناه است و از آنجا شروع می‌شود که شیطان، از طریق حوّا بر آدم مسلط می‌شود و این فلسفه را می‌رساند که شیطان، زن را فریب می‌دهد و زن مرد را ولی قرآن، این منطق را قبول ندارد. قرآن داستان بهشت آدم را مطرح کرده ولی هرگز نگفته که شیطان یا مار حوّا را فریبش و حوّا آدم را. قرآن نه حوّا را به عنوان مسئول اصلی معرفی می‌کند و نه او را از حساب خارج می‌کند. قرآن می‌گوید: به آدم گفتیم خودت و همسرت در بهشت سکنی گزینید و از میوه‌های آن بخورید. قرآن آنجا که پای وسوسه شیطان را به میان می‌کشد ضمیرها را به شکل «تنتیه» می‌آورد، می‌گوید «فَوَسْوَسَ لَهُمَا الشَّيْطَانُ» (آنگاه شیطان، آدم و حوّا، هر دو را، به وسوسه فریب داد / سوره اعراف، آیه ۲۰). شیطان آن دو را وسوسه کرد «فَدَلَاهُمَا بِغُرُورٍ» (آن‌ها را به فریب فرود آورد / سوره اعراف، آیه ۲۲) شیطان آن دو را به فریب راهنمایی کرد «وَ قَاسَمَهُمَا إِيَّيْكَمَا لَمِنَ التَّاصِحِينَ» یعنی شیطان در برابر هر دو، سوگند یاد کرد که جز خیر آنها را نمی‌خواهد.

قرب الهی ربطی به جنسیت ندارد

یکی دیگر از نظریه‌های تحقیرآمیز درباره زن، در ناحیه استعدادهای روحانی و معنوی اوست. می‌گفتند زن به بهشت نمی‌رود؛ قرآن در آیه‌های فراوانی تصریح کرده است که پاداش اخروی و قرب الهی، به جنسیت مربوط نیست؛ به ایمان و عمل مربوط است، خواه از طرف زن باشد یا از طرف مرد. قرآن در کنار هر مرد بزرگ و قدیسی، از زنی بزرگ و قدیسه یاد می‌کند. از همسران آدم و ابراهیم و از مادران موسی و عیسی در نهایت تجلیل کرده است. اگر همسران نوح و لوط را زنانی ناشایسته برای شوهران شان ذکر می‌کند، زن فرعون را نیز زن بزرگی می‌داند که گرفتار مرد پلیدی بوده است. گویی قرآن خواسته است در داستان‌های خود توازن را حفظ کند و قهرمانان داستان‌ها را منحصر به مردان نکند. قرآن درباره مریم، مادر عیسی، می‌گوید: کار او به آنجا کشیده شده بود که در محراب عبادت، همواره ملائکه با او سخن می‌گفتند و گفت‌وشتود می‌کردند. از غیب برای او روزی می‌رسید. کارش از لحاظ مقام‌های معنوی آن قدر بالا گرفته بود که پیغمبر زمانش را در حیرت فروبرده و او را پشت سر گذاشته بود. زکریا در مقابل مریم، مات ومبهوت مانده بود. انسان نمونه، در واقع، نمونه‌ای در میان همه انسان‌هاست و اختصاص به زن و مرد ندارد. اسلام می‌گوید که زن مانند مرد، انسان است و هر انسانی. چه مرد و چه زن. فردی است که در ماده و عنصر پیدایش او دو نفر. نر و ماده. شرکت و دخالت داشته‌اند. هیچ یک از این دو، بر دیگری برتری ندارد، مگر به تقوا.

زنان قدسی

به قلم آیت الله جوادی آملی

زن و مرد از یک سرشت هستند

باید ببینیم قرآن زن و مرد را یک سرشتی می‌داند یا دو سرشتی؛ یعنی آیا زن و مرد دارای یک طینت و سرشت می‌باشند یا دارای دو طینت و سرشت؟ قرآن با کمال صراحت در آیات متعددی می‌فرماید که زنان را از جنس مردان و از سرشتی نظیر سرشت مردان آفریده‌ایم. قرآن درباره آدم اول می‌گوید: «همه شما را از یک پدر آفریدیم و جفت آن پدر را از جنس خود او قرار دادیم.» (سوره نساء آیه ۱). درباره همه آدمیان می‌گوید: «خداوند از جنس خود شما برای شما همسر آفرید.» (سوره نساء و سوره آل عمران و سوره روم).

نظرات تحقیرآمیز عده‌ای درباره زنان

یکی دیگر از نظریات تحقیرآمیزی که در گذشته وجود داشته است و در ادبیات جهان آثار نامطلوبی به جا گذاشته است این است که زن عنصر گناه است، از وجود زن شر و وسوسه برمی‌خیزد، زن شیطان کوچک است. می‌گویند در هر گناه و جنایتی که مردان مرتکب شده‌اند، زنی در آن دخالت داشته است. می‌گویند مرد در ذات خود از گناه مبرا است و این زن است که مرد را به گناه می‌کشاند. می‌گویند شیطان مستقیماً در وجود مرد راه نمی‌یابد و فقط از طریق زن است که مردان را می‌فریباند اما در قرآن از آنچه در بعضی از کتب مذهبی هست که زن از مایه پست‌تر از مایه مرد آفریده شده یا اینکه به زن جنبه طفیلی و چپی داده‌اند و گفته‌اند که همسر آدم اول از اعضای طرف چپ او آفریده شده، اثر و خبری نیست. علیهذا در اسلام نظریه تحقیرآمیزی نسبت به زن از لحاظ سرشت و طینت وجود ندارد.

نباید زن را با ارزش‌های مردانه سنجید

انسان، خواه زن، خواه مرد، ابزار فراوانی برای تکامل در اختیار خود دارد و هرگز خودش ابزاری برای کالاهای دنیا و متاع زودگذر آن نخواهد بود؛ چنان‌که وظایفی که برای انسانها تعیین شده، هرگز او را به صورت ماشین کار و ابزار رفع نیاز در نمی‌آورد و در این جهت، هیچ امتیازی بین زن و مرد نیست تا گفته شود: نگرش اسلام به زن، نگرش ابزارگونه است و زن به عنوان موجود وابسته تلقی می‌شود؛ مثلاً همیشه می‌گویند: زن نمونه، یک همسر خوب، یک مادر خوب و... است؛ گویا برای خود او اصالتی نیست و همواره او را با ارزش‌های مردانه می‌سنجند!

زن و مرد از لحاظ ارتباطات معاشرتی، محدودیت‌هایی دارند؛ این جزو خصوصیتی است که اسلام روی آن تکیه دارد. البته این بی‌بندوباری‌هایی هم که امروز در غرب وجود دارد، همیشه نبوده؛ اینها مال [عصر] جدید است؛ شاید دو قرن پیش، سه قرن پیش، انسان وقتی می‌خواند بعضی از کتاب‌ها را، بعضی از زمان‌های مربوط به قرن ۱۸ را، قرن ۱۹ را و توصیف زن اروپایی را انسان آنجا مشاهده می‌کنند، می‌بینند ملاحظات زیادی وجود داشته که امروز آن ملاحظات در بین غربی‌ها نیست